

ДЕБАТЕ ПОВОДОМ БУДУЋНОСТИ „НОВОГ START“ УГОВОРА: МОЖЕ ЛИ СВЕТ ИЗБЕЋИ НОВУ ТРКУ У СТРАТЕШКОМ НАОРУЖАЊУ?

др Марина Т. Костић¹

Апстракт

Истек важења уговора између Сједињених Америчких Држава и Руске Федерације о мерама за даље смањење и ограничење стратешког офанзивног наоружања (Нови START) почетком 2021. године у условима престанка важења Споразума о ракетама средњег домета (INFТ) и Уговора о противракетној одбрани (АВМТ) представља врхунски безбедносни изазов савременог света. Самим тим, овај рад за свој предмет има истраживање о томе које су позиције кључних актера, САД и Русије као уговорних страна, по питању будућности Новог START-а и појединих спорних тачака које су и даље актуелне. Основна хипотеза рада је да је смањење стратешког наоружања две нуклеарно најмоћније светске силе, САД и Русије, достигло свој врхунац са Новим START-ом, и то не само због посебне везе између стратешког офанзивног и стратешког дефанзивног или нуклеарног и конвенционалног наоружања, већ пре свега због ремећења стратешке стабилности, укључујући однос снага који данас постоји између САД и Русије, али и ове две државе са другим нуклеарним државама. Будући да ни једна ни друга страна немају намеру усвајања политике да неће прве употребити нуклеарно оружје (иако постоје дебате унутар њих о томе), дебате око будућности Новог START-а концентришу се око питања актера и наоружања. Питање актера се посматра на билатералном (САД и Русија), трилатералном (САД, Русија и Кина) и мултилатералном нивоу (све сталне чланице СБ УН), а наоружања кроз квантитативну (колико наоружања) и квалитативну димензију (шири спектар наоружања поред стратешког наоружања – тактичко нуклеарно, противракетне системе, наоружање у свемиру, сајбер системе, електромагнетно наоружање). Методе којима се користимо су пре свега анализа садржаја и компаративна анализа чинилаца предмета истраживања.

Кључне речи: Нови START, нуклеарно наоружање, контрола наоружања, равнотежа снага

¹ Научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд. Е-пошта: marina@diplomacy.bg.ac.rs

Рад је настао у оквиру пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2020. Године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2020. године.

„СТРАТЕШКА СТАБИЛНОСТ У СВЕТУ КОЈИ СЕ МЕЊА“:² ОЧУВАЊЕ, ДОПУНА ИЛИ ИЗМЕНА КОНЦЕПТА СТРАТЕШКЕ СТАБИЛНОСТИ?

Свака нова епоха захтева преиспитивање могућих узрока рата и услова за постизање мира, па тако и такозвано Треће нуклеарно доба у којем данас живимо.³ Са почетком модернизације нуклеарних арсенала великих сила, као и њихове конфронтације, а у условима кризе мултилатерализма, ново нуклеарно доба поново у центар пажње ставља концепт стратешке стабилности. Будући да повећање мултиполарности уз смањење мултилатералности повећава могућност употребе нуклеарног наоружања⁴, потребно је поново размотрити ове концепте. Да ли је концепт стратешке стабилности задржао и свој хладноратовски садржај или је дошло до његове допуне, па и промене?

Стратешка стабилност уопштено обухвата уклањање ризика избијања нуклеарног рата и мотива за први нуклеарни удар. Концепт стратешке стабилности се развио 1960-их година из логичке прогресије у мишљењу о последицама нуклеарне револуције, изазова изненадног напада и потреба веродостојног одвраћања, врсте мета за које би нуклеарно оружје могло да се употреби, као и питања како би нуклеарни рат могао да се води.⁵ Након почетних година, у којим су САД и Совјетски Савез тежили достизању способности првог удара, тиме изазивајући трку у наоружању, суштина концепта стратешке стабилности концентрисала се око стварања ефикасног одвраћања, тј. „преживљавања“ првог удара и способности да се узврати на такав начин да се изазове непоправљива штета противнику. Поред очувања способности „другог удара“ и такозваног узајамно сигурног уништења, дошло се до стабилизације кроз преговоре и споразуме, који су за циљ имали спречавање ширења нуклеарног

² Dmitri Trenin, „Strategic Stability in the Changing World“, March 21, 2019, <https://carnegie.ru/2019/03/21/strategic-stability-in-changing-world-pub-78650>, 24/4/2020.

³ Не постоји сагласност међу ауторима да ли се ради о овом прелазу већ многи и савремено доба дефинишу као Друго нуклеарно доба. Ипак, склони смо томе да усвојимо поделу из Приручника о нуклеарним питањима на Прво, Друго и Треће нуклеарно доба. Прво нуклеарно доба обухвата период од прве употребе нуклеарног наоружања 1945. године до краја Хладног рата, краја производње нуклеарног наоружања у САД 1991. год. и последњег америчког теста нуклеарне бомбе 1992. године, када су главне претње недржавне, тј. нуклеарни тероризам и пролиферација, Друго од краја Хладног рата до 2018. год. када нуклеарне државе Кина и Русија поново постају главна претња и оживљава се америчка производња нуклеарног наоружања без тестирања („повратак такмичења великих сила“), „International Nuclear Cooperation“, *Nuclear Matters Handbook 2020*, Office of the Deputy Assistant Secretary of Defense for Nuclear Matters, p. 3.

⁴ Rakesh Sood, „Introduction“, in: Rakesh Sood (ed.), *Nuclear Order in the Twenty-First Century*, op. cit., p. 15.

⁵ Michael S. Gerson, „The Origins of Strategic Stability: The United States and the Threat of Surprise Attack“, in: *Strategic Stability: Contending Interpretations* (eds. Elbridge A. Colby, Michael S. Gerson), Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2013, p. 3.

наоружања (Споразум о неширењу нуклеарног наоружања – NPT) и одржавање паритета две нуклеарне силе најпре кроз ограничавање стратешке одбране (Уговор о противракетној одбрани – ABM) и раста нуклеарног наоружања (споразуми о ограничењу броја стратешког наоружања – SALT), а затим и његово смањивање (Споразуми о смањењу броја стратешког наоружања – START). Томе је претходило постизање Уговора о ракетама средњег и малог домета – INF) и контролу конвенционалних снага у Европи (CFE). Поред тога хладноратовску концепцију стратешке стабилности чинили су и одређени односи снага (хоризонтална и вертикална непролиферација) – однос стриктног паритета између нуклеарних снага САД и Совјетског Савеза, са једне стране, и значајне асиметрије у нуклеарном наоружању у односу на остале нуклеарне државе са друге.⁶ На тај начин одвраћање, контрола наоружања и паритет/диспаратитет односи САД и Русије представљали су битне елементе хладноратовске стратешке стабилности који су поставили темеље новог светског поретка.

Постизање споразума о контроли наоружања представља један од показатеља стабилности светског поретка схваћене као „делотворно функционисање уређивачких механизма – механизма сарадње и постизања договора кључних актера о прихватљивом понашању и начину решавања конфликта.“⁷ Самим тим, основни циљ контроле наоружања је да кроз успостављање „уређивачког механизма“ или међународног режима смањи ризик од ескалације оружаног сукоба, па и нуклеарног, између два ли више актера међу којима постоји однос компетитивности или конфликтности. Како Линтон Брукс (Linton F. Brooks) наводи „зато што је циљ стратешке стабилности превенција рата, посебно нуклеарног рата, важно је препознати да су ма који критеријуми ирелевантни уколико не постоји бар нека могућност конфликта између две државе. Те државе не морају бити непријатељи или чак противници, али мора постојати неки могући пут ка рату. Тиме нема много смисла говорити о стратешкој стабилности између Сједињених Држава и Уједињеног Краљевства или између Кине и Пакистана. Стратешка стабилност постоји када је рат могућ али је учињен знатно мање могућим политикама, снагама и поставкама које две стране усвајају.“⁸ Због тога је за САД од изузетног значаја да укључи Кину у ове преговоре, а за Русију Француску и Уједињено Краљевство. Притом, ови споразуми немају само утицај на стране које га потписују, већ и на друге актере.

⁶ Matthew Kroenig, “An American Perspective on a Framework for Strategic Stability in the Second Nuclear Age”, in: Rakesh Sood (ed.), *Nuclear Order in the Twenty-First Century*, Observer Research Foundation, New Delhi, 2019, pp. 92–93.

⁷ Марина Т. Костић, *Концепције светског поретка у политикама безбедности Сједињених Америчких Држава, Руске Федерације и Европске уније на почетку XXI века*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2019, стр. 79–80.

⁸ Linton F. Brooks, “Perceptions of Sino-American Strategic Stability: A U.S. View”, in: James L. Schoff and Li Bin (eds.), *A Precarious Triangle: U.S.-China Strategic Stability and Japan*, Carnegie Endowment for International Peace, November 2017, p. 15.

Уговор Нови START, као вид контроле стратешког наоружања, представља део хладноратовског концепта стратешке стабилности и додатни елемент за избегавање нуклеарне опасности. Овај Уговор је данас једини споразум о контроли и смањењу наоружања САД и Русије, а његово продужење или окончање представља значајно питање за односе две највеће нуклеарне силе. Без и овог формалног међународноправног оквира свет ће и дефинитивно остати без споразумне контроле нуклеарног наоружања између два највећа поседника ове врсте наоружања што може, под одређеним условима, довести до нове трке у нуклеарном наоружању. Бројне су дебате поводом будућности Новог START-а, а најважније се свакако воде унутар САД и Русије, док су друге нуклеарне државе, представници НАТО и УН, склони да подрже његов продужетак за наредних пет година на постојећим билатералним основама.⁹

Темељи стратешке стабилности у чијем се средишту налази билатерални однос САД – Русија након Хладног рата бивају доведени у питање, што због вере у то да овакав споразум није потребан са демократском Русијом јер су се појавиле нове претње, што због тога што нуклеарно наоружање више није играло значајну улогу у спољнополитичким и безбедносним концепцијама Русије и САД. Међутим, са постављањем националног противракетног штита САД и урушавањем једног од стубова глобалне стратешке стабилности – Уговора о противракетној одбрани 2002. године, као и са проширењем НАТО на Исток, полако се поново у центар пажње враћа билатерални однос две највеће нуклеарне силе. „Ако је Хладни рат и глобално уништење дефинисало Прво нуклеарно доба, а повећани ризици пролиферације и глобалног тероризма дефинисали постхладноратовско Друго

⁹ Француски председник Макрон (*Emanuel Macron*) је у фебруару 2020. године изјавио „Руско-амерички билатерални уговори се односе на део историје – Хладни рат – али исто тако и на реалност која је и данас релевантна, она о значајној величини арсенала које још увек држе Москва и Вашингтон, без могућности поређења са арсеналима других нуклеарних држава. У овом погледу, критично је да је Нови START буде продужен након 2021. године“, „Macron says EU must be part of any future US-Russia nuclear missile treaty“, *RFI*, 28/11/2019, <https://www.rfi.fr/en/international/20191128-macron-says-eu-must-be-part-any-future-us-russia-nuclear-missile-treaty>, 15/7/2020; Јенс Столтенберг (Jens Stoltenberg), генерални секретар НАТО је изјавио „...у одсуству неког споразума који укључује Кину, мислим да би исправна ствар била продужити Нови START... Не требамо завршити у ситуацији где немамо било каква споразум који контролише број нуклеарног наоружања у свету“, Kingston Reif and Shannon Bugos, „No Progress Toward Extending New START“, July/August 2020, by, <https://www.armscontrol.org/act/2020-07/news/progress-toward-extending-new-start>, 1.8.2020; Генерални секретар УН Гутереш (António Guterres) је изјавио „Тај споразум је помогао стабилизацији Европе и довео до окончања Хладног рата. Када истекне – свет ће изгубити непроцењиву кочницу за нуклеарни рат и то ће појачати претњу коју представљају балистичке ракете, уместо да је смањи. Зато снажно охрабрујем Америку и Русију да прошире такозвани споразум 'нови старт' да обезбеде дугорочну стабилност“, „Нуклеарни споразум САД и Русије отишао у историју“, *РТС*, 02. авг. 2019, <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/2/svet/3610994/nuklearni-sporazum-sad-i-rusije-otisaou-istoriju.html>, 1/8/2020.

нуклеарно доба, онда се у садашње време политичка конфронтација између великих сила вратила, иако терористичке групе задржавају притисак на стицање технологија оружја за масовно уништење“, описује Ракеш Суд (Rakesh Sood) разлику између три нуклеарна доба.¹⁰ Генерално, искључива природа интеграција на европском простору, као и њихова повезаност са унутрашњеполитичким превирањима у земљама Европе, довела је до превладавања једностраних решења за постојеће конфликте, повећања милитаризације Русије и НАТО и практично краха европског и глобалног система контроле наоружања.¹¹ Амерички Преглед нуклеарне поставке из 2018. године полази од става да је међународно безбедносно окружење доста назадовало од 2010. године, када је донет претходни Преглед и да су односи великих сила знатно затегнутији, као и да су Русија и Кина „додале нове типове нуклеарних способности у своје арсенале, подигле значај нуклеарних снага у својим стратегијама и плановима и упустиле се у врло агресивно понашање, укључујући спољни свемир и сајбер простор“.¹² Кроз ова два навода већ можемо да скицирамо нове елементе које концепт стратешке стабилности у Трећем нуклеарном добу укључује – јачање актера, великих сила попут Кине које могу да поремете стратешку равнотежу између САД и Русије, и јачање значаја нових домена ратовања попут сајбер простора и свемира са новим технологијама и врстама наоружања.

Са друге стране, потпуну промену хладноратовског концепта стратешке стабилности предлаже Саветодавни одбор за међународну безбедност Министарства спољних послова САД. Он предлаже да се више не користи термин „стратешка стабилност“ већ да се он замени реченицом „договорене карактеристике и праксе држава које поседују нуклеарно оружје у циљу смањења ризика од рата, посебно рата са ризиком ескалације до могуће употребе нуклеарног оружја“.¹³ На крају, постоје и они који у потпуности одбацују концепт стратешке стабилности јер умањује одвраћање и сматрају да треба усвојити концепт прве употребе нуклеарног оружја и радити на стицању стратешке супериорности.¹⁴ Кронинг (Matthew Kroenig), на пример, наводи да нуклеарна супериорност у већој мери доприноси стратешкој стабилности него досадашњи

¹⁰ Rakesh Sood, "Introduction", in: Rakesh Sood (ed.), *Nuclear Order in the Twenty-First Century*, op.cit., p. 14.

¹¹ Marina T. Kostić, „Isključiva priroda evropskih, evroatlantskih i evroazijskih integracija i previranja na evropskom postsovjetskom prostoru“, *Međunarodni problemi*, Vol. LXXI, No. 4/2019, UDK: 327:341.174(4-672EU)(47+57), str. 521.

¹² „Nuclear Posture Review“, February 2018, <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872877/-1/-1/1/EXECUTIVE-SUMMARY.PDF>, 29/4/2020, p.1.

¹³ "Report on the Nature of Multilateral Strategic Stability", International Security Advisory Board, April 27, 2016, <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/257667.pdf>, 5/5/2020, p. 9.

¹⁴ Наведено према: Elbridge Colby, „Defining Strategic Stability: Reconciling Stability and Deterrence“, in: Elbridge A. Colby and Michael S. Gerson (eds.), *Strategic Stability: Contending Interpretations*, Strategic Studies op. cit., p. 50.

нуклеарни паритет.¹⁵ Поред тога, све чешће се чују гласови у прилог напуштања политике узајамно осигураног уништења и кретања ка стварању свеобухватне заштите САД и Русије.¹⁶

Нови модел контроле наоружања или „контроле наоружања за 21. век“, како то председник САД Доналд Трамп назива, би се могао заснивати на: 1. билатералним релацијама између држава чији односи могу постати затегнути, такозваним дијадама (САД – Русија, Индија – Пакистан и сл.)¹⁷, 2. оном за који се на пример Трампова администрација залаже, а који би, у крајњој инстанци био трилатерални (САД – Русија – Кина), уз преговарање о контроли свих врста наоружања и домена ратовања са стратешким карактером и 3. мултилатерални који Русија преферира (пет сталних чланица Савета безбедности Уједињених нација). Када користимо синтагму „стратешки карактер“ нових наоружања и домена ратовања, она се односи на сво оно наоружање и домене ратовања који утичу на стратешке (интерконтиненталне конвенционалне и нуклеарне) капацитете држава са нуклеарним наоружањем. Уколико, на пример, неко наоружање мањег домета може да погоди размештене интерконтиненталне (ICBM) или балистичке ракете размештене на подморницама (SLBM) САД или Русије, оно има стратешки карактер. Такође, значај других актера и наоружања за стратешку стабилност појављује се онда када њихове способности могу да наруше стратешку равнотежу између САД и Русије. Због тога се и појављују захтеви за њиховим укључивањем у преговоре о контроли стратешког наоружања.

Из свега наведеног склони смо закључку да је стратешку стабилност у Трећем нуклеарном добу најбоље третирати као допуну хладноратовској концепцији будући да је у односу на нуклеарно наоружање свет и даље биполаран, али уз пораст нуклеарних арсенала појединих сила у успону и ширење опасних недржавних актера који представљају претњу. У том смислу, нови споразум о контроли наоружања или група споразума би морала да садржи неке посебне одредбе за САД и Русију, у случају даље редукције стратешког наоружања или

¹⁵ Matthew Kroenig, *The Logic of American Nuclear Strategy: Why Strategic Superiority Matters*, Oxford University Press, 2018, p. 5.

¹⁶ У ратификацијском документу Конгреса САД поводом Новог START-а се на пример наводи да политике САД и Русије засноване на „узајамно осигураном уништењу“ могу бити супротне безбедности две земље и да оне треба да што пре одступе од стратешког односа заснованог на овој доктрини (Декларација, тачка 2 (Б)) и развију своје одбрамбене системе. „Resolution of Ratification: Senate Consideration of Treaty Document 111-5“, 12/22/2010, <https://www.congress.gov/treaty-document/111th-congress/5/resolution-text>, 28/07/2020.

¹⁷ Овај термин се међутим односи на дијаде, тј. „суму стабилности између много парова држава са нуклеарним наоружањем“, при чему се две нуклеарне силе морају налазити у неком степену супротстављених односа. (САД – Русија, Кина – Индија...) уз изузетак „тријаде“ Кина – Индија – Пакистан, “Report on the Nature of Multilateral Strategic Stability”, International Security Advisory Board, April 27, 2016, <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/257667.pdf>, 5/5/2020, pp. 2–3.

одржавања постојећег нивоа да укључи нове актере или одредбу о ограничењу раста нуклеарних арсенала других нуклеарних земаља (укључујући асиметричне), као и осврт на нове претње, наоружања и домене ратовања.

У наредном делу рада бавићемо се управо погледима унутар ове две кључне силе на то какав је карактер Уговора о контроли стратешког наоружања генерално, које су његове главне предности и мане и на који начин се треба у будућности одржавати стратешка стабилност, као и ставу у ове две земље потписнице о укључивању трећих страна, будући да је то услов који САД постављају за продужетак његовог важења.

ДЕБАТЕ ОКО НОВОГ START-А У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА 2010–2020. ГОДИНА

Дебате око продужетка Новог START-а у САД имају своје извориште у ширим дебатама о националној одбрани и нуклеарној политици и концентришу се око три становишта: становиште о томе да САД неће прве употребити нуклеарно оружје и узајамне нуклеарне рањивости и гарантованог уништења; селективне употребе нуклеарног наоружања (посебно ако су амерички савезници нападнути нуклеарним наоружањем); и одрицања од концепта стратешке стабилности и заговарања политике прве употребе и стицања нуклеарне супериорности.¹⁸

Током ратификације Новог START уговора републиканци и независни конгресмени поднели су неколико амандмана који се односе на убрзавање модернизације нуклеарног наоружања (Jon Kyl), гаранције да ће Обама разместити све четири фазе Европског фазног адаптивног приступа – ЕПАА (John McCain, Joe Lieberman, Bob Corker), давање гаранције председника, пре него што Уговор ступи на снагу, да ће у року од годину дана захтевати преговоре са Русијом о смањивању тактичког нуклеарног наоружања (George LeMieux) и укључивању тактичког нуклеарног наоружања у сам Уговор (Jim Risch), уклањање параграфа из Преамбуле Уговора у којем се наводи веза између стратешког офанзивног и стратешког дефанзивног наоружања (John McCain), повећању ограничења за средства ношења бојевих глава са 700 на 720 (John Thune), повећање броја инспекција на терену (James Inhofe) и дефинисање железничких ракетних система са интерконтиненталним ракетама у самом Уговору (John Ensign).¹⁹ Већина ових амандмана није прихваћена, али је значајан број ових примедби садржан у ратификацијском документу Конгреса САД. Такође, тадашњи председник Обама (Barack Obama) дао је уверавања да ће остварити процес модернизације, одржати индустријску базу ракетних мотора, разместити противракетни штит у све

¹⁸ Наведено према: Elbridge Colby, „Defining Strategic Stability: Reconciling Stability and Deterrence“, *op. cit.*, pp. 49–50.

¹⁹ Tom Z. Collina, “Senate Approves New START”, <https://www.armscontrol.org/act/2011-01/senate-approves-new-start>, 18/5/2020.

четири фазе ЕПАА и започети у року од годину дана разговоре са Русијом о укључивању тактичког наоружања у споразум о контроли наоружања.²⁰

Будући да Обама није испунио многе од ових уверавања у САД и да се Русија и Кина перципирају као ревизионистичке силе, посебно Русија након кризе у Украјини, у САД се све чешће поставља не тако ново питање: Зашто би САД пристале да буду рањиве? Данас, у политици Трампа, многи виде поновну тежњу САД да буде супериорна. Бред Робертс (Brad Roberts), на пример, пита да ли је очување стратешке стабилности уопште у америчком интересу и да ли Трампова администрација треба да Обамин пут по питању стратешке стабилности.²¹ Он наглашава да Трампова политика садржи минимум три елемента која могу реметити стратешку стабилност – концепт „Прво Америка“, преговарање са позиције силе и стицање највећег броја нуклеарног наоружања уколико крене трка у овој врсти наоружања.²² Овакво Трампово становиште међутим не треба да чуди ако се има у виду Републиканска платформа за председничке изборе 2016. године, у којој се наводи да је она посвећена поновној изградњи војске САД у најјачу силу на свету, са широком супериорношћу над било којом другом државом или групом држава. У Платформи се даље наводи: „Нови START Уговор..., тако слаб у верификацији и дефиницијама да је готово немогуће доказати кршење, дозволио је Русији да изгради свој нуклеарни арсенал уз истовремено умањивање нашег“²³ и „Требамо напустити уговоре о контроли наоружања који користе нашим противницима, а не доприносе нашој националној безбедности... Морамо модернизовати нуклеарно наоружање и платформе ношења, окончати политику узајамно осигураног уништења и изградити односе са нашим савезницима.“²⁴ „Које год да су њихове несугласице, и Републиканска и Демократска партија залагале су се за мир кроз снагу – а снага је значила америчку војну супериорност“²⁵, наводи се у Платформи. Из оваквог односа према америчкој улози у свету произилази и став о стратешкој стабилности генерално и контроли наоружања посебно. Међутим, треба имати у виду да концепција супериорности и америчке нерањивости није случајно била превазиђена седамдесетих година 20. века, а споразуми о контроли наоружања који су од тада закључивани били су доказ да овај концепт није могао да успе.

²⁰ “Message from the President on the New START Treaty”, February 02, 2011, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/02/02/message-president-new-start-treaty-0,23/5/2020>.

²¹ Brad Roberts, “Strategic Stability Under Obama and Trump”, *Survival*, Vol. 59, No. 4, 2017, p. 68.

²² Ibid, p. 70.

²³ “Republican Platform 2016”,

https://prod-cdn-static.gop.com/media/documents/DRAFT_12_FINAL%5B1%5D-ben_1468872234.pdf, 17/7/2020, p. 41.

²⁴ Ibid, p. 42.

²⁵ Ibid, p. 46.

У односу конкретно на Уговор Нови START амерички председник Трамп је 2017. године изјавио да је то „лош договор“, а донедавни саветник за националну безбедност Џон Болтон (John Bolton) назвао га је „унилатералним разоружањем“²⁶, као и да „САД немају никаквог интереса за продужетком Новог START-а“.²⁷ Болтон је 2019. године изјавио и да није вероватно да ће се Нови START продужити за још пет година јер његове основне мањкавости и даље постоје – то што не укључује Кину, не ограничава тактичко нуклеарно наоружање Русије и не покрива нове типове наоружања које је Русија у међувремену развила, попут хиперсоничних ракета.²⁸ Због тога је председник Трамп задужио администрацију „да започне ново поглавље кроз тражење нове ере контроле наоружања која се удаљава од билатералних уговора из прошлости“.²⁹ Такође, он је у фебруару 2020. године изјавио да уколико се не постигне нови споразум о контроли нуклеарног наоружања са Русијом, САД ће створити „најмоћније нуклеарно оружје на свету“.³⁰ То значи да САД и даље теже споразуму о контроли стратешког наоружања, али би тај споразум морао да буде заснован на новим основама, или би се САД упустиле у трку у наоружању. Ипак, Болтон је отишао са места саветника, а САД воде преговоре о новом споразуму о контроли наоружања са Русијом, уз донекле ублажен став о учешћу Кине (прво споразум САД – Русија, па укључивање Кине).

САД инсистирају да Кина буде укључена у трилатералне разговоре о контроли нуклеарног наоружања „у једном моменту“ (Трамп), али Кина није заинтересована за овакве преговоре имајући у виду диспарат између кинеског нуклеарног арсенала и оног који поседују САД и Русија. Кинеска позиција је та да тек кад се нуклеарни арсенал САД спусти до нивоа који поседује Кина, она може ући о преговоре о споразуму који не би штитио америчку супериорност у односу на Кину. Да ли би међутим САД и Русија својевољно увеле свет у нумерички паритет најмање пет држава и тиме изгубиле постојећу предност и значајан инструмент одвраћања? Русија заступа став да уколико САД успеју да убеду Кину

²⁶ Theresa Hitchens, “Trump’s Arms Control Plan: Genius or Disingenuous?”, April 30, 2019, <https://breakingdefense.com/2019/04/trumps-arms-control-plan-genius-or-disingenuous/>, 12/6/2020.

²⁷ „Могу ли Москва и Вашингтон да постану бизарни пријатељи и колико је нуклеарних бомби довољно“, *PTC*, 28. јун 2020, <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/2/svet/4000293/koronavirus-bec-pregovori-sergej-rjabkov-marsal-bilingsli.html>, 1/8/2020.

²⁸ Bill Gertz, “Bolton: China Continuing Cyberattacks on Government, Private Networks”, June 18, 2019, <https://freebeacon.com/national-security/bolton-china-continuing-cyberattacks-on-government-private-networks/>, 24/5/2020.

²⁹ Наведено према: Kingston Reif and Shannon Bugos, “Responses to Audience Questions from April 29 New START Briefing”, May 4, 2020, <https://www.armscontrol.org/blog/2020-05-04/responses-audience-questions-april-29-new-start-briefing>, 25/5/2020.

³⁰ „Направићу најмоћније нуклеарно оружје на свету“, *B92*, 11.02.2020, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2020&mm=02&dd=11&nav_category=78&nav_id=1653125, 1/8/2020.

да учествује у овим преговорима, онда и друге нуклеарне силе, попут Француске и Британије, морају бити укључене такође.³¹ Међутим, аргумент са америчке стране је да Француска и УК не увећавају своје нуклеарне капацитетете, док Кина то чини на прикривен начин, због чега је неопходно најпре њу укључити у преговоре.³² Поред тога, САД виде Кину као једну од компетиторских сила, а њену војну модернизацију као подршку „дугорочним циљевима да успостави регионалну хегемонију, негира операције пројекције моћи САД у Индо-Пацифику и замени САД као изабраног безбедносног партнера“.³³ Процене САД су да Кина повећава своје регионалне способности и да ће до краја декаде удвостручити свој нуклеарни арсенал.³⁴ Оваква процена потврђује нашу тезу да не само да је битно да се успостави одређени паритет у количини нуклеарног наоружања САД и Русије, већ и да та количина мора бити у одређеном одговарајућем односу према нуклеарном арсеналу осталих нуклеарних држава.

Што се тиче става америчке војске према Новом START-у у периоду ратификације војска САД је снажно подржавала Уговор јер он омогућава увид у руске способности³⁵, предвидивост у погледу тога како потенцијални противници САД изгледају³⁶, транспарентност и верификацију који су од користи за безбедност САД и за то да се не поставља ограничења на противракетну одбрану САД³⁷, да режим верификације омогућава САД „значајан увид у руске способности, бројеве и

³¹ „Russia’s View on Nuclear Arms Control: An Interview With Ambassador Anatoly Antonov“, April 2020, <https://www.armscontrol.org/act/2020-04/interviews/russias-view-nuclear-arms-control-interview-ambassador-anatoly-antonov>, 26/4/2020.

³² David Santoro, “A U.S. Perspective on Trilateral Arms Control: A Long Shot – Within Reach”, in: Ulrich Kühn (ed.), *Trilateral Arms Control? Perspectives from Washington, Moscow, and Beijing*, Institute for Peace Research and Security Policy, University of Humburg, Research Report #002, 03/2020, p.11.

³³ “Statement of Charles A. Richard Commander United States Strategic Command before the Senate Committee on Armed Services“, 13 February 2020, https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Richard_02-13-20.pdf, 18.5.2020, p. 4.

³⁴ Ibid, p. 4.

³⁵ Commander of the United States Strategic Command (STRATCOM) General John Hyten, February 26, 2019, in: Mr. Van Hollen (for himself and Mr. Young), “A BILL To require certain reports and briefings to Congress relating to the expiration of the New START Treaty, and for other purposes”, <https://www.vanhollen.senate.gov/imo/media/doc/DAV19E76.pdf>, 26/7/2020, pp. 4-5.

³⁶ Air Force General Paul Selva, the Vice Chairman of the Joint Chiefs of Staff, March 2017, in: Mr. Van Hollen (for himself and Mr. Young), “A BILL To require certain reports and briefings to Congress relating to the expiration of the New START Treaty, and for other purposes”, op. cit., p. 5.

³⁷ David Trachtenberg, Deputy Secretary of Defense for Policy, September 2018, in: Mr. Van Hollen (for himself and Mr. Young), “A BILL To require certain reports and briefings to Congress relating to the expiration of the New START Treaty, and for other purposes”, op. cit., p. 5.

све друге ствари повезане са њиховим нуклеарним оружјем“.³⁸ Данас, на пример, Чарлс Ричард (*Charles Richard*), командант Стратешке команде САД, описујући безбедносно окружење САД као најизазовније од Хладног рата навео је да Нови START доприноси до одређене мере националној безбедности САД, али да има и мане које се оглађају у томе да је билатералан и да не обухвата читаву класу хиљада наоружања које Русија поседује, нити нова наоружања која је Русија развила, алудирајући на то да би се могао склопити и бољи споразум, који би укључивао све то.³⁹ По питању Кине, Ричард наводи да је у овом моменту циљ да се Кина убеди у добробити контроле наоружања уопште, изградње поверења и транспарентности и да у том смислу диспарат или бројеви нису битни.⁴⁰ Међутим, извесно је да САД и Русија својим поступањем и односом према постојећим споразумима о контроли наоружања не могу да покажу пример нити убеде било кога о добробитима оваквих споразума, јер их приказују као неделотворне и у погледу контроле наоружања и у погледу данас врло заоштраних односа између страна потписница. Нови START као једини такав споразум у области стратешког наоружања, а кога се обе стране придржавају, једина је шанса да и остале нуклеарне силе уверавају да учествују у преговорима.

Што се тиче Конгреса, Представнички дом који контролишу демократе је, за разлику од Сената за фискалну 2020. годину, изразио подршку за продужетак Новог START-а и забранио употребу средстава за повлачење из овог Уговора осим ако га Русија не буде кршила.⁴¹ Такође, још и раније су демократски чланови условили подршку за финансирање планиране модернизације нуклеарног наоружања подршком администрације за контролу наоружања, укључујући и продужетак Новог START-а.⁴² Неки од сенатора су још од 2019. године почели да подносе формалне законске предлоге о продужетку Новог START-а. Сенатори Енгел и Менендез (*Eliot Engel, Robert Menendez*) у свом предлогу су позвали на продужетак Уговора до 2026. године, јер он доприноси националној безбедности САД тако што ограничава руски стратешки арсенал, омогућава војним планерима у САД транспарентност и извесност поводом руског стратешког наоружања, помаже у спречавању трке у наоружању и поштује ставове савезника о томе да је

³⁸ Vice Adm. David Kriete, deputy commander of U.S. Strategic Command, July 31, 2019, in: Theresa Hitchens, "Allies Push Back Against US Waffling on New START", August 01, 2019, <https://breakingdefense.com/2019/08/allies-push-back-against-us-waffling-on-new-start/>, 25/5/2020.

³⁹ Admiral Charles Richard, Commander, United States Strategic Command, Subcommittee on Strategic Forces Hearing: "Strategic Forces Posture Hearing", February 27, 2020, <https://armedservices.house.gov/hearings?ID=405B79E0-8FE5-4D5E-892E-20CEFE5AE2A4>, 21/7/2020.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Kingston Reif, "Congress OKs Trump Nuclear Priorities", January/February 2020, <https://www.armscontrol.org/act/2020-01/news/congress-oks-trump-nuclear-priorities>, 19/5/2020.

⁴² Kingston Reif, "Republican Senators Back New START", October 2018, <https://www.armscontrol.org/act/2018-10/news/republican-senators-back-new-start>, 25/5/2020.

рестрикција руског наоружања важна и за њихову безбедност. „Сви нови споразуми које би САД могле да постигну требало би да додају на нашу постојећу архитектуру контроле оружја, а не да јој одузму“, наводи се у предлогу.⁴³ Такође, Енгел и конгресмен МекКол (Michael McCaul) су поднели предлог закона под називом “Richard G. Lugar and Ellen O. Tauscher Act to Maintain Limits on Russian Nuclear Forces”, који позива Трампову администрацију да задржи ограничења руских нуклеарних снага кроз продужетак Новог START-а до 2026. године, осим уколико Русија не прекрши Уговор или док се не договори нови споразум који пружа „иста или већа ограничења, транспарентност и мере верификације у односу на руске нуклеарне снаге“⁴⁴. И сенатори Јанг и Ван Холен (Todd Young and Chris Van Hollen) поднели су предлог којим се ургира да Трампова администрација одржи ограничења на руско стратешко нуклеарно наоружање и позвали на продужетак Новог START-а до 2026. Године, осим уколико Русија не прекрши Уговор или док нови споразум није на снази.⁴⁵

Данас је један од аргумената који се у САД износи за непродужавање Новог START-а и руско непоштовање споразума попут INFТ и Споразума о отвореном небу. Због тога је примарни циљ дијалога о стратешкој стабилности између САД и Русије обнова поверења у овој области, покушај да се очувају споразуми који су још увек на снази и ублажи динамике кризе како би се смањиле тензије и постигли узајамно прихватљиви споразуми у области контроле наоружања.⁴⁶ Русија се криви и за то да је одбацила напоре САД да Нови START наследи још једна рунда преговора о смањењу наоружања, као и смањење нуклеарног нестратешког наоружања.⁴⁷ Такође, сматра се да је Русија развила и да размешта низ нуклеарног наоружања које није покривено ниједним споразумом о контроли наоружања што мења карактер њеног хладноратовског нуклеарног арсенала.⁴⁸

⁴³ “Menendez, Engel, Top National Security Democrats call on Trump to extend New Start Nuclear Treaty with Russia”, <https://www.foreign.senate.gov/press/ranking/release/menendez-engel-top-national-security-democrats-call-on-trump-to-extend-new-start-nuclear-treaty-with-russia>, 25/5/2020.

⁴⁴ “Engel, McCaul Introduce Legislation to Maintain Limits on Russian Nuclear Forces”, May 8, 2019, https://foreignaffairs.house.gov/_cache/files/9/2/92599a31-83a5-48be-b753-b78ea3c5ddde/19D0C6225497FC80DBEBFB4E50897355.hr-2529---new-start-signed-bill-text.pdf, 25/7/2020.

⁴⁵ “Young, Van Hollen Introduce Legislation to Preserve Limits on Russia’s Strategic Nuclear Arsenal”, August 01, 2019, <https://www.young.senate.gov/newsroom/press-releases/young-van-hollen-introduce-legislation-to-preserve-limits-on-russias-strategic-nuclear-arsenal->, 25.5.2020.

⁴⁶ „Russia’s View on Nuclear Arms Control: An Interview With Ambassador Anatoly Antonov“, *op. cit.*

⁴⁷ „Nuclear Posture Review“, February 2018, *op. cit.*, p. 13.

⁴⁸ Rep. Mac Thornberry, „Nuclear Posture Review: Recognizing the return to great power competition“, February 4, 2018, <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2018/02/05/nuclear-posture-review-recognizing-the-return-to-great-power-competition/>, 30/4/2020.

ДЕБАТЕ ОКО НОВОГ START-А У РУСКОЈ ФЕДЕРАЦИЈИ 2010–2020. ГОДИНА

Што се туче Русије и њеног става према Новом START-у фактори од значаја су: размештање глобалне противракетне одбране САД, примена концепта „брзог удара“, смештање наоружања или делова наоружања у свемир и одређење свемира као домена у коме се може водити рат, квантитативне и квалитативне неједнакости у конвенционалном наоружању у Европи, развој и размештање нуклеарног наоружања мање снаге и усвајање нових доктрина које воде ка смањивању прага за употребу нуклеарног оружја.⁴⁹

Слично као и у случају САД, постојале су примедбе на уговор Нови START током његове ратификације. Против ратификације су били либералне демократе и Комунистичка партија. Комунисти су се у свом предлогу резолуције zaloжили за конкретне мере и ограничења: модернизација – размештање не мање од 25 нових стратешких ракета годишње, амерички противракетни систем ће се сматрати опасним када САД размести 200 пресретача способних да пресретну руске балистичке ракете средњег домета (SM-3 Block II), британско и француско размештено нуклеарно наоружање не сме прећи 600 размештених бојевих глава. Ипак, највећи број примедби односио се на претходно усвојен амерички документ о ратификацији тако да је руска Дума такође усвојила подугачку резолуцију о ратификацији. Одредбе ове резолуције одражавају исте елементе америчке резолуције: модернизација руских нуклеарних снага, наглашавање везе између стратешког одбрамбеног и офанзивног наоружања, а поводом размештања америчког противракетног штита (америчка резолуција наглашава да Уговор ни на који начин не ограничава противракетну одбрану САД), изградња било ког новог стратешког офанзивног наоружања која би требало да се подведе под одредбе Уговора о ограничењу на 700 размештених средства ношења (мисли се на развој Брзог глобалног удара САД и одговор је Сенату на то да конвенционално наоружано стратешко офанзивно наоружање не потпада под ограничења Уговора), услови за иступање из Новог START-а (не само због САД, већ и због „дугих земаља или група земаља“ где се вероватно мисли на НАТО и Кину), размену информација (што се односи на одредбу резолуције Сената о блажим мерама у погледу телеметрије – Русија је у потпуности била против размене информација о телеметрији јер би то могло да ојача амерички противракетни систем у односу на руско стратешко офанзивно наоружање) и у односу на нестратешко наоружање (сваки будући разговори о смањењу нуклеарног наоружања морају узети у обзир напредак у примени Новог START-а и може се разматрати једино у „ширем стратешком контексту“ (што је одговор на инсистирање Сената САД да разговори о руском тактичком наоружању почну одмах како би се одговорило на велику асиметрију између САД и Русије у поседовању овог типа наоружања).⁵⁰

⁴⁹ „Russia’s View on Nuclear Arms Control: An Interview With Ambassador Anatoly Antonov“, op. cit.

⁵⁰ Претходно наведено према: Nikilai Sokov, “New START Ratification in Russia”, January 25, 2011,

Такође, поред резолуције о ратификацији донете су и две декларације. Једна која се односи и на будуће разговоре о стратешком наоружању и стратешкој стабилности уопштено и која обавезује руску владу да строго прати развој америчке противракетне одбране, „посебно географске локације компонената, карактеристике пресретача и могуће елементе размештене у свемиру“, позива се САД да повуче сво тактичко наоружање из Европе, као и инфраструктуру која би омогућила брзо поновно размештање ових снага, „даљи преговори о тактичком нуклеарном наоружању „требају се спроводити само као део шире безбедносне слике и узимајући у обзир, између осталог, противракетну одбрану, конвенционално наоружање дугог домета, ‘милитаризацију свемира’ и неравнотежу у конвенционалним снагама у Европи“, а засновано на начелу једнаке и недељиве безбедности за све.⁵¹

Руска позиција поводом Новог START-а је од 2010. године била та да је „било која могућност за даље смањење и ограничење стратешког офанзивног наоружања на билатералној основи (су) готово исцрпљена и да ће даљи напредак у овој области захтевати укључивање других држава са војним нуклеарним способностима“.⁵² Путин је 2012. године поводом даље редукције нуклеарног наоружања САД и Русије изјавио: „Нећемо се разоружати унилатерално. Што се тиче даљих корака у нуклеарном разоружању, ови кораци требају бити свеобухватни по природи и све нуклеарне силе требају учествовати у процесу. Ми се не можемо разоружати док друге нуклеарне силе повећавају своје наоружање“.⁵³ Кори Велт (Cory Welt) наводи да Русија жели да створи услове за мултилатерализацију преговора о контроли нуклеарног наоружања, као и да повеже даљу редукцију са другим стратешким условима, као што су противракетна одбрана и брзи конвенционални глобални удар, нератификација СТВТ и могућности стављања оружја у свемир.⁵⁴ У периоду примене Уговора Русија замера САД да не постоји начин да се верификује да се неке од подморница и бомбардера који носе конвенционално наоружање не могу такође користити и за нуклеарно.⁵⁵ Русија се залаже за давање „глобалног карактера“ режиму успостављеном INF Уговором (или „универзализација обавеза“) и укључивање свих нуклеарних сила у договоре и уговоре о стратешкој стабилности, јер у савременом свету она се не може

<https://www.nonproliferation.org/new-start-ratification-in-russia/>, 11/7/2020.

⁵¹ Ibid. Друга декларација се односи на модернизацију руског нуклеарног наоружања.

⁵² „Russia’s View on Nuclear Arms Control: An Interview With Ambassador Anatoly Antonov“, op. cit.

⁵³ Vladimir Putin, “Transcript from meeting with experts in the city of Sarov to discuss global threats to national security, strengthening Russia’s defenses and enhancing the combat readiness of its armed forces”, February 24, 2012,

<http://archive.premier.gov.ru/eng/events/news/18248/>, 14/7/2020.

⁵⁴ Cory Welt, *Have We Reached the Finish Line? The Future of U.S.-Russian Nuclear Arms Control*, The Elliott School of International Affairs, The George Washington University, January 2015, pp. 8-10.

⁵⁵ “Russia prepared to extend nuclear treaty, Putin says”, Jul 16 2018, *CNBC*, <https://www.cnb.com/2018/07/17/russia-prepared-to-extend-new-start-nuclear-treaty.html>, 24/5/2020.

ограниčiti само на односе и уговоре између САД и СССР/Русије. Нажалост, уместо да постану глобални или универзални тако што би им приступиле друге чланице, ови уговори су раскинути без извесности да ће ускоро бити договорени нови.

Ипак, 5. децембра 2019. године председник Русије Владимир Путин је изјавио да је Русија спремна да без одлагања и услова продужи Нови START. За Русију продужетак овог Уговора није „чиста формалност“ и он се не може обавити у кратком року, како то наводи Трампова администрација, будући да подразумева предузимање низа легислативних процедура, које би трајале минимум неколико месеци.⁵⁶ Још мање би се могло очекивати брзо склапање и ступање на снагу новог уговора. Руски председник Путин је 2018. године изјавио да је Русија спремна да продужи Уговор иако „имају нека питања за америчке партнере. Мислимо да они нису у потпуности у сагласности са споразумом“, навео је Путин.⁵⁷ Русија америчко повлачење из INFТ и Уговора о отвореном небу тумачи као жељу Вашингтона да крене у нову трку у наоружању.

Разматрајући питање зашто до замене Новог START-а вероватно неће доћи Линтон Брукс наводи неколико разлога. Прво, ту је неповерење у то да ће Руси поштовати уговор, будући да су прекршили неколико других уговора, док Русија може бити скептична у вези са тим да ли ће нови уговор надживети администрацију која га закључи. Чак и да две стране желе да закључе уговор, наводи Брукс, постоји неколико непомирљивих питања: национална противракетна одбрана – против балистичких ракета, при чему Американци неће пристати ни на какво ограничавање њихове противракетне одбране, док Руси управо то желе; нестратешко нуклеарно наоружање, снаге за удар из свемира (које би могле да погоде руске стратешке циљеве); конвенционални стратешки удар. Највећи изазов по његовом мишљењу представља недостатак поверења.⁵⁸ Са друге стране, ово нису питања која би кочила Русију да безусловно продужи Уговор за још пет година, јер је она развила наоружања којим заобилази проблем противракетне одбране САД, руско тактичко наоружање остаје необухваћено Уговором, она није спречена у извођењу било које војне акције у свом окружењу, и притом остаје на паритетним односима без учешћа Кине. Такође, Русија има значајан интерес у одржавању режима верификације како би задржала увид (у границама Уговора) у америчку модернизацију. Русија такође тражи и стављање америчког Брзог глобалног удара под окриље Уговора, иако би у случају да се он заснива на ИСВМ, он свакако био обухваћен Уговором. На основу свих параметара очигледно је да би продужетак Уговора био више у корист Русије, због чега је разумљиво америчко премишљање.

У овом моменту Русија и САД воде дијалог о стратешкој стабилности, па и контроли наоружања, и њихови представници су се састали у јануару 2019.

⁵⁶ “Russia’s View on Nuclear Arms Control: An Interview With Ambassador Anatoly Antonov”, op. cit.

⁵⁷ “Russia prepared to extend nuclear treaty, Putin says”, op. cit.

⁵⁸ Linton F. Brooks, “The End of Arms Control?”, *Dædalus*, the Journal of the American Academy of Arts & Sciences, Spring 2020, pp. 87–88.

године у Бечу и јулу 2019. године у Женеви како би разматрали питања контроле наоружања, безбедности свемира и хиперсоничног наоружања, као и могућег продужетка Новог START-а кроз долажење до свеобухватнијег споразума који покрива додатне типове наоружања и укључује Кину.⁵⁹ У јануару 2020. године одржана је још једна рунда стратешког дијалога САД – Русија у Бечу, где се разговарало о нуклеарним залихама и стратегији, кризној и стабилности трке у наоружању, улози и будућности контроле наоружања, укључујући значај кретања изван само билатералног формата.⁶⁰ На састанку у Бечу између САД и Русије о продужетку Новог START-а уговора у јуну 2020. године на једној страни стола стајале су и кинеске заставице али су та места ипак остала празна. Маршал Билингсли (Marshall Billingslea), изасланик председника Трампа за ове преговоре, навео је тада да САД желе трилатерални споразум са Кином, док Русија жели мултилатерални уз укључивање и Француске и Уједињеног Краљевства. Такође, Билингсли наводи да следећи споразум о контроли наоружања мора да обухвати сво нуклеарно наоружање, а не само такозвано стратешко нуклеарно наоружање, да има јак верификациони механизам и да укључује Кину.⁶¹ До момента писања овог рада (август 2020. године) формиране су радне групе за техничке преговоре које су имале свој састанак у Бечу крајем јула 2020. године о безбедности у свемиру. Такође, дошло је до ублажавања позиције САД по питању укључивања Кине у разговоре о Новом START-у, при чему је нова позиција председника Трампа да је прво потребно да САД и Русија постигну споразум, а потом заједнички, са усвојеном заједничком позицијом, наступе према Кини, која би се у неком моменту укључила у преговоре.⁶²

ЗАКЉУЧАК

У раду смо настојали да истражимо ставове САД и Русије, као и дебате које су вођене и воде се унутар њих, о продужетку јединог преосталог уговора о контроли стратешког наоружања Новог START-а. Значај овог уговора је у томе што представља један од елемената стратешке стабилности која почива на одвраћању, контроли наоружања и одређеном односу снага – паритету између САД и Русије и диспаритету у односу на друге нуклеарне силе. Поремећај ове равнотеже би нужно за собом повлачио и промену Уговора о контроли наоружања, као и поставку нуклеарног наоружања. Даља билатерална смањења

⁵⁹ Kingston Reif and Shannon Bugos, "Responses to Audience Questions from April 29 New START Briefing", *op. cit.*

⁶⁰ Kingston Reif and Shannon Bugos, "No Progress toward Extending New START", *op. cit.*

⁶¹ "U.S., Russia complete 2 days of talks on strategic arms treaty soon to expire", *CBC*, Jun 23, 2020, <https://www.cbc.ca/news/world/vienna-us-russia-nuclear-talks-1.5623368>, 1/8/2020.

⁶² "Remarks by President Trump Before Marine One Departure", July 29, 2020, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-marine-one-departure-072920/>, 6.8.2020.

стратешког офанзивног наоружања САД и Русије у условима када би друге нуклеарне државе подизале своје нуклеарне капацитете или на други значајнији начин угрожавале стратешке способности САД или Русије нису могућа. Због тога се као посебан изазов данас поставља одржавање стратешке стабилности – кроз већу транспарентност у погледу политика, доктрина и способности, укључивање трећих нуклеарних држава, нових типова наоружања и домена ратовања.

У погледу политика мало је извесно да ће бити усвојен кинески предлог о томе да се потпише уговор којим би се све стране обавезале да неће прве употребити нуклеарно наоружање. САД и Русија су свој однос стратешке стабилности градиле на избегавању првог удара, а када се у обзир узму и захтеви савезника и руска и америчка нуклеарна политика остаће у домену „конструктивне двосмислености“. По питању актера, прво уколико се стратешка стабилност и даље посматра хладноратовски контрола наоружања би задржала у основи билатерални однос САД – Русија, уз укључивање само оних елемената и домена ратовања који су значајни за тај однос, попут противракетне одбране и брзог глобалног удара, тактичког наоружања у Европи и нуклеарних залиха, новог наоружања насталог у процесу модернизације стратешког наоружања две стране, нове сајбер и свемирске домене ратовања и регулисање контроле наоружања у њима. Друго, уколико се као полазна тачка узме то да је нуклеарни свет мултиполаран, али да не подижу сви своје нуклеарне капацитете, онда се заговара у основи модел који би обухватао САД и Русију као и ону државу која подиже своје капацитете, што би даљу контролу стратешког наоружања чинило трипартитном, за шта се САД данас залажу у односу на Кину. На крају, уколико се у једначину додају и односи паритета у односу на савезништва, онда би будући споразум о нуклеарном наоружању био мултиполаран уз укључивање више нуклеарних сила, на чему на пример Русија инсистира данас, или чак заснован на споразуму између савеза НАТО и ОДКБ или НАТО и Шангајске организације за сарадњу. Такође, по питању наоружања постоји неколико модалитета. Прво, готово је немогуће да будући споразум може наставити да садржи само квантитативна ограничења на стратешко офанзивно наоружање САД и Русије, а да не обухвати и ограничења за друге силе које имају способност и намеру увећавања нуклеарних капацитета. Овај споразум, међутим, не би значео ни спуштање капацитета САД и Русије на нумерички ниво Кине, Француске и УК нити „јуриш у паритет“ Кине са САД и Русијом, већ управо одржавање одређене „повољне“ равнотеже, тј. постојећег нивоа диспаритета јер једино тако САД и Русија могу испунити сврху свог нуклеарног наоружања – до одврате непријатеље и увере савезнике у кредибилитет заштите.

Руски и амерички приступ даљој контроли наоружања има и неке заједничке именитеље, као и разлике. И Русија и САД уопштено настоје да изађу из „хладноратовског менталитета“ – да мултилатерализују контролу наоружања и прошире њен обухват. Такође, и за Русију и за САД је неприхватљиво да док су они ограничени у расту нуклеарног наоружања, други то нису, јер је оно што одржава светски поредак стабилним и стриктни нумерички паритет САД и Русије, али и диспаритет у односу на друге нуклеарне силе. Слично као што Стратегија

националне безбедности Џорџа Буша (George W. Bush) из 2002. године говори о „равнотежи снага која фаворизује слободу“, која само наочиглед изгледа као да подржава стварање равнотеже снага у свету, а у ствари се ради о равнотежи у корист „слободног света“ предвођеног САД-ом, тако „повољна нуклеарна равнотежа“⁶³ такође није „равнотежа“ у правом смислу речи, већ управо одржавање неравнотеже између две нуклеарне суперсиле заједно и осталих. Са друге стране, разлика је у томе што се Русија залаже за још један продужетак Новог START-а и не жели да утиче на Кину да дође за преговарачки сто док САД на томе инсистирају и пре истека уговора, условљавајући његов продужетак укључивањем Кине. Такође, САД очекују од Русије да утуче на Кину, као и да се споразумом обухвати и руско нестартешко наоружање и успостави строжи верификациони механизам у односу на постојећи. Такође, уколико би Кина под утицајем САД и започела учешће у преговорима о контроли наоружања, Русија би инсистирала на томе да то учине и Француска и УК, што је мало вероватно.

На крају, треба имати на уму да је уговор Нови START део шире уговорне архитектуре или режима контроле наоружања коју су чинили АВМТ, INF, CFE и START и да са престанком важења ових уговора, Нови START има мало шанси за продужетак важења. Али, исто тако треба имати на уму и да расправа у САД о Новом START-у и те како зависи од предстојећих америчких избора, где постојећа републиканска администрација настоји да све договоре постигнуте од стране претходне Обамине администрације представи као лоше, док демократе и њихов председнички кандидат изражавају спремност да уговор продуже за још пет година. У том случају, задржала би се у основи билатерална контрола наоружања као оквир у коме би се преговарао нови систем контроле стратешког наоружања који би и даље тежио да одржи „повољну“ стратешку равнотежу снага у новим условима.

БИБЛИОГРАФИЈА

Књиге и чланци:

- Brooks, Linton F., “Perceptions of Sino-American Strategic Stability: A U.S. View”, in: James L. Schoff and Li Bin, *A Precarious Triangle: U.S.-China Strategic Stability and Japan*, Carnegie Endowment for International Peace, November 2017, pp. 15–27.
- Brooks, Linton F., “The End of Arms Control?”, *Dædalus*, The Journal of the American Academy of Arts & Sciences, Spring 2020, pp. 84–100.
- Colby, Elbridge, „Defining Strategic Stability: Reconciling Stability and Deterrence“, in: *Strategic Stability: Contending Interpretations* (eds. Elbridge A. Colby, Michael S. Gerson), Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2013, pp. 47–83.

⁶³ Matthew Kroenig, Matthew Kroenig, “An American Perspective on a Framework for Strategic Stability in the Second Nuclear Age”, in: Rakesh Sood (ed.), *Nuclear Order in the Twenty-First Century*, op. cit., p. 6.

- Gerson, Michael S., „The Origins of Strategic Stability: The United States and the Threat of Surprise Attack“, in: *Strategic Stability: Contending Interpretations* (eds. Elbridge A. Colby, Michael S. Gerson), Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, 2013, pp. 1–46.
- Костић, Марина Т., *Концепције светског поретка у политикама безбедности Сједињених Америчких Држава, Руске Федерације и Европске уније на почетку XXI века*, докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, Београд, 2019. година.
- Kostić, Marina T., „Isključiva priroda evropskih, evroatlantskih i evroazijskih integracija i previranja na evropskom postsovjetskom prostoru“, *Međunarodni problemi*, Vol. LXXI, No. 4/2019, UDK: 327:341.174(4-672EU)(47+57), str. 498–526.
- Kroenig, Matthew, „An American Perspective on a Framework for Strategic Stability in the Second Nuclear Age“, in: Rakesh Sood (ed.), *Nuclear Order in the Twenty-First Century*, Observer Research Foundation, New Delhi, 2019, pp. 87–95.
- Kroenig, Matthew, *The Logic of American Nuclear Strategy: Why Strategic Superiority Matters*, Oxford University Press, 2018.
- Roberts, Brad, „Strategic Stability under Obama and Trump“, *Survival*, 59:4, 2017, pp. 47–74.
- Santoro, David, „A U.S. Perspective on Trilateral Arms Control: A Long Shot – Within Reach“, in: Ulrich Kühn (ed.), *Trilateral Arms Control? Perspectives from Washington, Moscow, and Beijing*, Institute for Peace Research and Security Policy, University of Humburg, Research Report #002, 03/2020, pp. 8–37.
- Sood, Rakesh, „Introduction“, in: Rakesh Sood (ed.), *Nuclear Order in the Twenty-First Century*, Observer Research Foundation, New Delhi, 2019, pp. 9–18.
- Welt, Cory, „Have We Reached the Finish Line? The Future of U.S.-Russian Nuclear Arms Control“, The Elliott School of International Affairs, The George Washington University, January 2015.

Интернет извори:

- Collina, Tom Z., „Senate Approves New START“, <https://www.armscontrol.org/act/2011-01/senate-approves-new-start>, 18/5/2020.
- Gertz, Bill, „Bolton: China Continuing Cyberattacks on Government, Private Networks“, June 18, 2019, <https://freebeacon.com/national-security/bolton-china-continuing-cyberattacks-on-government-private-networks/>, 24/5/2020.
- Hitchens, Theresa, „Trump’s Arms Control Plan: Genius or Disingenuous?“, April 30, 2019, <https://breakingdefense.com/2019/04/trumps-arms-control-plan-genius-or-disingenuous/>, 12/6/2020.
- „Macron says EU must be part of any future US-Russia nuclear missile treaty“, *RFI*, 28/11/2019, <https://www.rfi.fr/en/international/20191128-macron-says-eu-must-be-part-any-future-us-russia-nuclear-missile-treaty>, 15/7/2020
- „Message from the President on the New START Treaty“, February 02, 2011, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/02/02/message-president-new-start-treaty-0>, 23/5/2020.
- „Могу ли Москва и Вашингтон да постану бизарни пријатељи и колико је нуклеарних бомби довољно“, *РТС*, 28. јун 2020, <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/2/svet/4000293/koronavirus-berc-pregovori-sergej-rjabkov-marsal-bilingsli.html>, 1/8/2020.

- ""Napraviću najmoćnije nuklearno oružje na svetu""", *B92*,
https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2020&mm=02&dd=11&nav_category=78&nav_id=1653125, 1/8/2020.
- „Нуклеарни споразум САД и Русије отишао у историју“, *РТС*, 02. авг. 2019,
<https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/2/svet/3610994/nuklearni-sporazum-sad-i-rusije-otisao-u-istoriju.html>, 1/8/2020.
- Reif, Kingston and Shannon Bugos, "Responses to Audience Questions from April 29 New START Briefing", May 4, 2020, <https://www.armscontrol.org/blog/2020-05-04/responses-audience-questions-april-29-new-start-briefing>, 25/5/2020.
- Reif, Kingston, „Congress OKs Trump Nuclear Priorities“, January/February 2020,
<https://www.armscontrol.org/act/2020-01/news/congress-oks-trump-nuclear-priorities>, 19/5/2020.
- Reif, Kingston, "Republican Senators Back New START", October 2018,
<https://www.armscontrol.org/act/2018-10/news/republican-senators-back-new-start>, 25/5/2020.
- Reif, Kingston and Shannon Bugos "No Progress toward Extending New START", July/August 2020, <https://www.armscontrol.org/act/2020-07/news/progress-toward-extending-new-start>, 1/8/2020.
- "Remarks by President Trump Before Marine One Departure", July 29, 2020,
<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-marine-one-departure-072920/>, 6.8.2020.
- „Russia’s View on Nuclear Arms Control: An Interview with Ambassador Anatoly Antonov“, April 2020, <https://www.armscontrol.org/act/2020-04/interviews/russias-view-nuclear-arms-control-interview-ambassador-anatoly-antonov>, 26/4/2020.
- "Russia prepared to extend nuclear treaty, Putin says", Jul 16 2018, *CNBC*,
<https://www.cnbc.com/2018/07/17/russia-prepared-to-extend-new-start-nuclear-treaty.html>, 24/5/2020.
- "Statement of Charles A. Richard Commander United States Strategic Command before the Senate Committee on Armed Services, 13 February 2020,
https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Richard_02-13-20.pdf, 18/5/2020.
- Thornberry, Mac, „Nuclear Posture Review: Recognizing the return to great power competition“, February 4, 2018,
<https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2018/02/05/nuclear-posture-review-recognizing-the-return-to-great-power-competition/>, 30/4/2020.
- Sokov, Nikilai, "New START Ratification in Russia", January 25, 2011,
<https://www.nonproliferation.org/new-start-ratification-in-russia/>, 11/7/2020.
- "Transcript from meeting with experts in the city of Sarov to discuss global threats to national security, strengthening Russia’s defenses and enhancing the combat readiness of its armed forces", February 24, 2012,
<http://archive.premier.gov.ru/eng/events/news/18248/>, 14/7/2020.
- Trenin, Dmitri, „Strategic Stability in the Changing World“, March 21, 2019,
<https://carnegie.ru/2019/03/21/strategic-stability-in-changing-world-pub-78650>, 24/4/2020.

“U.S., Russia complete 2 days of talks on strategic arms treaty soon to expire”, *CBC*, Jun 23, 2020, <https://www.cbc.ca/news/world/vienna-us-russia-nuclear-talks-1.5623368>, 1/8/2020.

Документа:

“Engel, McCaul Introduce Legislation to Maintain Limits on Russian Nuclear Forces”, May 8, 2019, https://foreignaffairs.house.gov/_cache/files/9/2/92599a31-83a5-48be-b753-b78ea3c5ddde/19D0C6225497FC80DBEBFB4E50897355.hr-2529---new-start-signed-bill-text.pdf, 25.7.2020.

Mr. Van Hollen (for himself and Mr. Young) ,“A BILL To require certain reports and briefings to Congress relating to the expiration of the New START Treaty, and for other purposes”, <https://www.vanhollen.senate.gov/imo/media/doc/DAV19E76.pdf>.

“Menendez, Engel, Top National Security Democrats call on Trump to extend New Start Nuclear Treaty with Russia”, <https://www.foreign.senate.gov/press/ranking/release/menendez-engel-top-national-security-democrats-call-on-trump-to-extend-new-start-nuclear-treaty-with-russia>, 25.5.2020.

“Nuclear Matters Handbook 2020”, Office of the Deputy Assistant Secretary of Defense for Nuclear Matters, <https://www.acq.osd.mil/ncbdp/nm/nmhb/index.htm#>, 24.4.2020.

„Nuclear Posture Review“, February 2018, <https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872877/-1/-1/1/EXECUTIVE-SUMMARY.PDF>, 29.4.2020.

“Report on The Nature of Multilateral Strategic Stability”, International Security Advisory Board, April 27, 2016, <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/257667.pdf>, 5.5.2020.

„Resolution of Ratification: Senate Consideration of Treaty Document 111-5“, 12/22/2010, <https://www.congress.gov/treaty-document/111th-congress/5/resolution-text>, 28/07/2020.

“Strategic Forces Posture Hearing”, Hearings, Subcommittee on Strategic Forces, February 27, 2020, <https://armedservices.house.gov/hearings?ID=405B79E0-8FE5-4D5E-892E-20CEFE5AE2A4>, 21.7.2020.

“The New START Treaty (Treaty Doc. 111-5)”, Hearings before the Committee on Foreign Relations, United States Senate, One Hundred Eleventh Congress, Second Session, April 29, May 18, 19, 25, June 10, 15, 16, 24, and July 15, 2010, <https://www.hsdl.org/?abstract&did=12742>, 25.4.2020.

Vaddi, Pranay, “The Importance of the New START Treaty”, Hearing in the House Foreign Affairs Committee, December 4, 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=1amLmughkw4&feature=youtu.be>, 28.6.2020.

“Young, Van Hollen Introduce Legislation to Preserve Limits on Russia’s Strategic Nuclear Arsenal”, August 01, 2019, <https://www.young.senate.gov/newsroom/press-releases/young-van-hollen-introduce-legislation-to-preserve-limits-on-russias-strategic-nuclear-arsenal->, 25.5.2020.

DEBATES ON THE FUTURE OF THE „NEW START“ TREATY: CAN THE WORLD AVOID NEW STRATEGIC ARMS RACE?

Abstract: Expiration of the Treaty between the United States of America and the Russian Federation on measures for the further reduction and limitation of strategic offensive arms (New START) at the beginning of 2021 is the great security challenge of the modern world. In the conditions of termination of the Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty and the Anti-Ballistic Missile Treaty, without implementation of the Conventional Forces in Europe Treaty, it is hardly likely to have New START Treaty extended for another five years. This is more so if we have in mind the process of multipolarization, rise of nuclear arsenals of the third states and the general crisis of multilateralism. Still, the strategic stability dialog between USA and Russia is in progress and some hope exists that the new agreement may be reached. This new agreement would probably preserve Cold war style axise – arrangement between USA and Russia primarily and then in some moment to include China, or maybe France and UK. Further reductions between USA and Russia of the strategic offensive arms would not be possible in the conditions of rising nuclear arsenals of other nuclear states and without involvement of tactical nuclear weapons and nuclear stockpiles, strategic defense arms and space and cyber security. The subject of this paper was to consider the prospects of extension of the New START Treaty by analysing contemporary notion of strategic stability and arms control and debates inside the USA and Russia on this Treaty. Since neither side intends to adopt a policy of “no-first use” (although there are debates within them about it), debates over the future of the New START focus on the issues of actors and weapons. The issue of actors is viewed at the bilateral, trilateral and multilateral levels and of weapons through quantitative and qualitative dimensions. The methods used were primarily content analysis and comparative analysis of the factors of the research subject.

Keywords: New START, nuclear weapons, arms control, balance of power